

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВНУТРІШНІХ СПРАВ

**ПРАВОВІ ТА ОРГАНІЗАЦІЙНО-ТАКТИЧНІ
ЗАСАДИ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ
ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ
УКРАЇНИ**

*Матеріали
III Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції*

7 жовтня 2022 року

Серія: «Теорія і практика ОРД»

Одеса – 2022

УДК 343.1:351.74

A-454

Схвалено

на засіданні Організаційного комітету.

Протокол засідання кафедри оперативно-розшукової діяльності факультету підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції Одеського державного університету внутрішніх справ від 07.10.2022 р. № 4.

ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ КОМІТЕТ

Голова:

Швець Д.В. Ректор Одеського державного університету внутрішніх справ. Доктор юридичних наук, доцент. Заслужений працівник освіти України. Полковник поліції.

Заступники голови:

Корнієнко М.В. Проректор Одеського державного університету внутрішніх справ. Доктор юридичних наук, професор. Полковник поліції.

Албул С.В. Професор кафедри оперативно-розшукової діяльності. Кандидат юридичних наук, професор.

Члени оргкомітету:

Домброван Н.В. Начальник відділу організації наукової роботи. Кандидат юридичних наук. Підполковник поліції.

Дулгер В.В. Декан факультету підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції. Кандидат юридичних наук. Полковник поліції.

Єгоров С.О. Завідувач кафедри оперативно-розшукової діяльності. Кандидат юридичних наук, доцент.

Поляков Є.В. Доцент кафедри оперативно-розшукової діяльності. Кандидат юридичних наук, доцент. Полковник поліції.

Щурат Т.Г. Доцент кафедри оперативно-розшукової діяльності. Кандидат юридичних наук, доцент.

Матеріали публікуються в авторській редакції.

Оргкомітет не завжди поділяє думки авторів публікацій.

Правові та організаційно-тактичні засади оперативно-розшукової діяльності Національної поліції України: матеріали III Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції (м. Одеса, 07 жовтня 2022 р.). Одеса: ОДУВС, 2022. 220 с.

Збірник містить матеріали III Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції, в якій взяли участь науковці, здобувачі закладів вищої освіти та практичні працівники правоохоронних органів України. Тематика публікацій охоплює актуальні проблеми оперативно-розшукової діяльності.

Матеріали конференції можуть бути використані в науково-дослідній роботі, освітньому процесі, а також у законотворчості та правоохоронній діяльності.

УДК 343.1:351.74

© Автори, 2022

© ОДУВС, 2022

Кириченко О.В.

*Ректор Дніпровського гуманітарного університету
доктор юридичних наук, професор*

Демиденко С.М.

*Суддя Першотравенського міського суду
Дніпропетровської області
доктор філософії у галузі права*

ЗАКОНОДАВЧЕ РЕГУЛЮВАННЯ НЕГЛАСНОЇ РОБОТИ ПІД ЧАС ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ ТА СУДОВОГО ПРОВАДЖЕННЯ

На сьогодні актуальність розробки засад функціонування механізму протидії злочинності зумовлена практичними потребами захисту прав і свобод громадян, розробки стратегії і тактики протидії кримінальним загрозам. Пошук найефективніших шляхів треба розпочинати з правового забезпечення діяльності правоохоронних органів, у тому числі й оперативних підрозділів цих органів, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність і негласну роботу під час кримінального та судового провадження.

Негласну роботу під час досудового розслідування та судового провадження ми розглядаємо як діяльність оперативних підрозділів правоохоронних органів під час досудового розслідування кримінальних правопорушень та їх судового розгляду, яка здійснюється приховано від інших осіб за власною ініціативою шляхом проведення пошукових заходів та/або за окремим дорученням слідчого, прокурора, слідчого судді шляхом проведення НСРД та спрямована на виявлення і документування кримінальної протиправної діяльності осіб або групи осіб, запобігання кримінальним правопорушенням, розшуку осіб, які переховуються від органів досудового розслідування, слідчого судді та суду, а також забезпечення безпеки працівників суду і правоохоронних органів, осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві, членів їх сімей та близьких родичів [1, с. 12].

Як свідчать результати опитування 280 працівників оперативних підрозділів правоохоронних органів (Національної поліції України, Служби безпеки України), 117 слідчих правоохоронних органів, 57 прокурорів, які виконували функції процесуальних керівників у кримінальних провадженнях, 46 суддів, сучасний стан правового регулювання негласної роботи під час досудового та судового провадження є незадовільним (60%). Так, 85% респондентів відповіли, що незадовільним є сучасний стан правового регулювання негласної роботи під час досудового та судового провадження у законодавчих актах, а 15% – у підзаконних актах [2, с. 61].

У зв'язку з цим потребує дослідження питання щодо законодавчого регулювання негласної роботи під час досудового та судового провадження.

Ми вважаємо, що правовими засадами негласної роботи під час досудового та судового провадження є правові норми, які регламентують загальні засади здійснення негласної роботи під час досудового та судового провадження, за яких стає можливим застосування негласних сил, засобів та методів такої діяльності, регулюють правові відносини у першу чергу між оперативними

підрозділами правоохоронних органів і слідчими на стадії досудового розслідування (судьями на стадії судового провадження), а також між слідчими, працівниками оперативних підрозділів з фізичними та юридичними особами.

На законодавчому рівні діяльність оперативних підрозділів правоохоронних органів з одного боку регламентована Законом України «Про оперативно-розшукову діяльність», а з іншого – Кримінальним процесуальним кодексом України (далі – КПК України) в частині здійснення негласних слідчих (розшукових) дій. Так, відповідно до ст. 41 КПК України оперативні підрозділи органів Національної поліції, органів безпеки, Національного антикорупційного бюро України, органів Державного бюро розслідувань, органів Бюро економічної безпеки України, органів Державної прикордонної служби України, органів, установ виконання покарань та слідчих ізоляторів Державної кримінально-виконавчої служби України здійснюють слідчі (розшукові) дії та негласні слідчі (розшукові) дії в кримінальному провадженні за письмовим дорученням слідчого, дізнавача, прокурора, а підрозділ детективів, оперативно-технічний підрозділ та підрозділ внутрішнього контролю Національного антикорупційного бюро України – за письмовим дорученням детектива або прокурора Спеціалізованої антикорупційної прокуратури. Під час виконання доручень слідчого, дізнавача, прокурора співробітник оперативного підрозділу користується повноваженнями слідчого. Співробітники оперативних підрозділів (крім підрозділу детективів, підрозділу внутрішнього контролю НАБУ) не мають права здійснювати процесуальні дії у кримінальному провадженні за власною ініціативою або звертатися з клопотаннями до слідчого судді чи прокурора [3].

Аналіз зазначених законодавчих актів дають нам підстави стверджувати про те, що є не доречним відображення у ст. 8 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» права оперативних підрозділів здійснювати негласні слідчі (розшукові) дії. Зазначена пропозиція пояснюється тим, що, по-перше, права оперативних підрозділів здійснювати негласні слідчі (розшукові) дії регламентовано КПК України та відповідно не має сенсу регламентувати проведення негласні слідчі (розшукові) дії оперативними підрозділами в оперативно-розшуковому законодавстві; по-друге, у Законі України «Про оперативно-розшукову діяльність» повинна бути регламентована лише оперативно-розшукова діяльність оперативних підрозділів правоохоронних органів, яка здійснюється до відкриття кримінального провадження.

Крім того, у Законі України «Про оперативно-розшукову діяльність» відсутнє визначення поняття оперативно-розшукового заходу та чітке визначення переліку оперативно-розшукових заходів. На необхідність законодавчого закріплення переліку оперативно-розшукових заходів вказують й фахівці в галузі оперативно-розшукової діяльності [4, с. 190; 5, с. 123; 6].

Визначення оперативно-розшукових заходів має важливе значення як для теорії оперативно-розшукової діяльності, так й для практичної діяльності оперативних підрозділів правоохоронних органів. Для теоретиків чітке визначення оперативно-розшукових заходів уможливить визначити їхню сутність, правову природу, а також класифікувати їх за певними ознаками, розвивати та обґрунтовувати кожен із цих заходів. Для практичних працівників

оперативних підрозділів відсутність такого визначення призводить до порушення прав і свобод людини і громадянина, перевищення або обмеження повноважень, що знижує ефективність діяльності оперативного працівника, а це, у свою чергу, знижує ефективність боротьби зі злочинністю [6].

Слід зазначити, що в останньому законопроекті «Про оперативно-розшукову діяльність» запропоновано закріпити визначення оперативно-розшукових та пошукових заходів, а також їх види. Так, оперативно-розшукові заходи визначаються як передбачена чинним законодавством система дій, спрямованих на використання оперативно-розшукових засобів та методів, що здійснюються у межах своєї компетенції спеціально уповноважені підрозділи та їх службові особи, із метою вирішення конкретних завдань оперативно-розшукової діяльності та забезпечення кримінального судочинства. До них відносять такі заходи, як: негласне проникнення та обстеження публічно недоступних місць, житла чи іншого володіння особи; аудіоконтроль особи; контроль за телефонними розмовами; відеоконтроль особи; аудіоконтроль місця; відеоконтроль місця; спостереження за особою у публічно доступних місцях, з використанням технічних засобів спостереження та фіксації інформації; зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж; зняття інформації з електронних інформаційних систем; контроль кореспонденції; установлення місцезнаходження радіоелектронного засобу; контрольована поставка; контрольована та оперативна закупка; оперативний експеримент; спостереження за річчю або місцем; виконання спеціального завдання з розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації; оперативне маркування предметів та речовин; негласне отримання зразків, необхідних для порівняльного дослідження; тимчасовий доступ до інформації, яка знаходиться в операторів та провайдерів телекомунікацій (тимчасовий доступ до інформації про зв'язок); створення пасток (квартир, офісів, автомобілів, електронних ресурсів); установлення місцезнаходження електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів) [7].

Створення оптимальних умов для повного та об'єктивного процесу досудового розслідування кримінальних правопорушень, припинення або нейтралізації протидії учасників організованих злочинних об'єднань, забезпечення безпеки учасників кримінального судочинства можливе лише за умови ефективного оперативно-розшукового забезпечення саме досудового розслідування, яке на сьогодні також не має чітких критеріїв щодо її змісту. З метою уникнення термінологічної невизначеності та введення поняття оперативно-розшукового забезпечення кримінального провадження в науково-практичний обіг, М. В. Стацак пропонує закріпити визначення цього поняття в нормативно-правових актах, зокрема в КПК України та відомчих документах. Під оперативно-розшуковим забезпеченням кримінального провадження він розуміє одну з організаційно-тактичних форм оперативно-розшукової діяльності, основним призначенням якої є забезпечення ефективного, повного й об'єктивного виконання завдань кримінального провадження, відшкодування матеріальних збитків, завданих підготовкою чи вчиненням злочину, за допомогою нормативно дозволених оперативно-розшукових можливостей [8,

с. 121].

У контексті нашого розуміння негласної роботи під час досудового розслідування та судового провадження ми вважаємо, що на сьогодні пропозиція щодо закріплення у кримінальному процесуальному законодавстві категорії «оперативно-розшукове забезпечення кримінального провадження» є не доречним, оскільки ця діяльність визначається як негласна робота. Тому ми пропонуємо у Законі України «Про оперативно-розшукову діяльність» передбачити поняття негласної роботи з метою відмежування від поняття оперативно-розшукової діяльності та зазначити, що негласна робота здійснюється від кримінального провадження й до розгляду справи у суді.

Відповідно до ч. 1 ст. 8 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» оперативним підрозділам за наявності підстав для проведення оперативно-розшукової діяльності надається право мати гласних і негласних штатних та позаштатних працівників, а також використовувати конфіденційне співробітництво згідно з положеннями ст. 275 КПК України [9]. Разом з тим у кримінальному процесуальному та оперативно-розшуковому законодавстві сутність конфіденційного співробітництва та загальні засади такого співробітництва не визначені.

У проєкті Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» конфіденційне співробітництво визначено як взаємодія громадян з оперативними підрозділами правоохоронних органів або розвідувальних органів України, яка полягає у наданні ними на засадах добровільності систематичної законспірованої допомоги у вирішенні завдань оперативно-розшукової діяльності. Також запропоновано закріпити на законодавчому рівні положення про те, що за бажанням осіб їх співробітництво з оперативним підрозділом оформлюється письмовою згодою з гарантуванням конфіденційності співробітництва (ст. 23) [7].

З приводу необхідності законодавчого закріплення поняття конфіденційного співробітництва в оперативно-розшуковому законодавстві акцентував увагу О. В. Кириченко, який зазначив, що: по-перше, законодавча регламентація використання конфіденційного співробітництва надасть можливість систематизації правових норм щодо такого співробітництва та слугуватиме підґрунтям для розробки (вдосконалення) сучасних відомчих інструкцій правоохоронних органів щодо використання негласного апарату у протидії злочинності, в тому числі й злочинам проти громадської безпеки; по-друге, враховуючи те, що частина злочинів є латентними, їх виявлення, як правило, можливо лише шляхом використання осіб, які конфіденційно співробітничать з оперативними підрозділами, а також громадськості. І тому законодавче регулювання такого співробітництва сприятиме вдосконаленню правовідносин, що виникають між працівниками оперативних підрозділів і негласними працівниками у протидії цим злочинам; по-третє, законодавче визначення конфіденційного співробітництва також сприятиме розвитку нормативно-правових норм щодо соціального і правового захисту позаштатних негласних працівників, діяльність яких спрямована на викриття організованих груп або злочинних організацій [10, с. 51].

Слід зазначити, що законодавець виділяє дві форми використання слідчим конфіденційного співробітництва по кримінальним провадженням: 1) шляхом використання інформації, отриманої внаслідок конфіденційного співробітництва з іншими особами; 2) шляхом залучення осіб, які конфіденційно співробітничать з правоохоронними органами, до проведення НСРД [3].

Як зазначила Д. Б. Сергеева, конфіденційне співробітництво може бути використане під час провадження таких негласних слідчих (розшукових) дій, як спостереження за особою, річчю або місцем (ст. 269 КПК України); аудіо-, відеоконтроль місця (ст. 270 КПК України) та особи (ст. 260 КПК України), контроль за вчиненням злочину (ст. 271 КПК України), виконання спеціального завдання з розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації (ст. 272 КПК України), під час негласного отримання зразків, необхідних для порівняльного дослідження (ст. 274 КПК України), що, на її погляд, не є не гласною слідчою (розшуковою) дією, а є заходом забезпечувального характеру. Під час провадження інших негласних слідчих (розшукових) дій використання конфіденційного співробітництва у формі залучення осіб, з якими таке співробітництво встановлено, не є доцільним [11, с. 50]. Крім того, доречним є запитання, поставлене В.М. Шевельком, щодо можливості використання інформації та залучення до проведення негласних слідчих (розшукових) дій негласних штатних і позаштатних працівників, чи лише негласних позаштатних працівників, оскільки конфіденційне співробітництво у теорії оперативно-розшукової діяльності визначається як співпраця працівників оперативних підрозділів з громадянами, які погодилися сприяти протидіяти злочинності. Відповідаючи на це запитання він зазначив, що практика йде таким шляхом, що використання цієї категорії осіб здійснюється відповідно до положень, закріплені у ст. 272 КПК України «Виконання спеціального завдання з розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації», в якій зазначено, що під час досудового розслідування тяжких або особливо тяжких злочинів можуть бути отримані відомості, речі і документи, які мають значення для досудового розслідування, особою, яка відповідно до закону виконує спеціальне завдання, беручи участь в організованій групі чи злочинній організації, або є учасником зазначеної групи чи організації, який на конфіденційній основі співпрацює з органами досудового розслідування. І тому автор наголошує на тому, що виникла нагальна потреба щодо визначення конфіденційного співробітництва у КПК України та у Законі України «Про оперативно-розшукову діяльність», а також потребує уточнення й коло суб'єктів, від яких може надходити інформація або яких можна залучати під час проведення негласних слідчих (розшукових) дій [12, с. 109–110].

Таким чином, вважаємо за необхідне передбачити у кримінальному процесуальному та оперативно-розшуковому законодавстві сутність конфіденційного співробітництва і загальні засади такого співробітництва під час кримінального та оперативно-розшукового провадження.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кириченко О. В., Демиденко С. М. Теоретичне визначення негласної роботи під час досудового розслідування та судового провадження. *Забезпечення правопорядку та протидії злочинності в Україні та у світі: проблеми та шляхи їх вирішення* : матер. II Міжнар. наук.-практ. конф. (Дніпро, 17 черв. 2022 р.). Дніпро : ВВПЗ «Дніпровський гуманітарний університет», 2022. С. 9-12.
2. Демиденко С. М. Теоретико-правові та організаційні засади негласної роботи під час досудового розслідування та судового провадження : дис. ... докт. філос. : 081 «Право». Харків, 2021. 210 с.
3. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 № 4651-VI. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення: 05.04.2022).
4. Кириченко О. В. Оперативно-розшукова протидія злочинам проти громадської безпеки кримінальною поліцією: проблеми теорії та практики : монограф. Дніпропетровськ : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2016. 428 с.
5. Погорецький М. Оперативно-розшукова діяльність: правове визначення поняття. *Право України*. 2001. № 11. С. 121–125.
6. Сервецький І. В. Теоретичні проблеми класифікації оперативно-розшукових заходів. URL : http://www.naiu.kiev.ua/pages/2002_2/cervezki.htm (дата звернення: 04.10.2022).
7. Про оперативно-розшукову діяльність : проєкт Закону України від 02.09.2019 № 1229. *Офіційний сайт Верховної Ради України*. URL : https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=66597 (дата звернення: 08.10.2022).
8. Стацак М. В. Співвідношення понять «оперативно-розшукове забезпечення кримінального провадження» та «оперативно-розшукове супроводження кримінального провадження». *Право і безпека*. 2013. № 4 (51). С. 117–123.
9. Про оперативно-розшукову діяльність : Закон України від 18.02.1992 № 2135-XII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12#Text> (дата звернення: 05.10.2022).
10. Кириченко О. В. Законодавче визначення конфіденційного співробітництва в Україні як один із напрямів удосконалення оперативно-розшукової протидії злочинам проти громадської безпеки. *Оперативно-розшукова діяльність органів внутрішніх справ: проблеми теорії та практики* : матер. наук.-практ. конф. (м. Дніпропетровськ, 16 листоп. 2011 р.). Дніпропетровськ : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2012. С. 49–52.
11. Сергєєва Д. Б. Негласне співробітництво в кримінальному процесі. *Вісник кримінального судочинства*. 2016. № 2014. С. 47–54.
12. Шевелько В. М. Використання конфіденційного співробітництва під час проведення негласних слідчих (розшукових) дій по кримінальним провадженням за злочинами проти громадської безпеки. *Актуальні питання оперативно-розшукової протидії злочинам* : матер. наук.-практ. семінару (Дніпро, 19 травня 2018 р.). Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2018. С. 107–110.